

Список використаних джерел

1. Богуш А.М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах / Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. - Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – 304 с.
2. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л.С. Выготский. - М. : Педагогика – Пресс, 1999. – 536с.
3. Закон України «Про освіту» // Інформаційний збірник. – К., 1996
4. Лобчук О. Комунікативно-ситуаційні завдання як засіб формування у молодших школярів моральних знань і поведінки / О. Лобчук // Початкова школа. – 2008. - № 11. – С. 45-47.
5. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям / В.А. Сухомлинский. – К. : Рад. шк., 1984. – 228 с.
6. Ушинский К. Д. Питання виховання і навчання в початковій школі / К. Д. Ушинский // Вибрані педагогічні твори: У 2-х т. - Т.2 – К., 1983. – 271с.

В статтє «Подходы к формированию нравственно-этических понятий в старших дошкольниках» представлено теоретическое обоснование организации работы со старшими дошкольниками по воспитанию в них нравственно-этических понятий. Раскрыты задачи нравственного воспитания дошкольников. Охарактеризованы содержание работы, методы, средства обучения нравственного воспитания детей старшего дошкольного возраста и этапы формирования нравственно -этических понятий детей на занятиях по художественно-речевой деятельности и в процессе различных видов деятельности. В конце сделано итог в виде выводов и перспектива дальнейших исследований. Отмечено, что проблема не исчерпывается и дальнейшее исследование требует изучения диагностики сформированности нравственно -этических понятий в старших дошкольниках.

Ключевые слова: художественная литература, нравственно-этические понятия, нравственное воспитание, нравственные нормы, нравственные качества, нравственное сознание, нравственные ценности.

The article "Approaches to the formation of moral and ethic concepts of senior preschoolers" presents a theoretical grounding of the organization of work with senior preschoolers to bring up them moral-ethic concepts.

The aim of the article is to show the matter of moral education of senior preschoolers children and the stages of formation of moral-ethic concepts of the children at the classes of art-linguistic activity as well as in the processes of various kinds of activity.

Education of high moral qualities is an integral part of comprehensive development of a personality and the highest value of society, the personal spiritual wealth of each child. It shows the task of moral education of preschoolers including the formation of national consciousness and identity, the desire to live in harmony with nature, conscious discipline, duty and responsibility, respect for the law, to seniors and women. The method of work at formation of moral-ethic concepts of children at the classes of (fiction) literature is presented in stages. The first stage is a cognitive one which gets children acquainted with the matter of moral-ethic concepts; they learn to make the emotional and evaluative analysis of works of art. The second one, the stage of activity, offers the following objectives: to teach to find the relations between the behaviour of literary characters and actual behaviour of people; to define the moral-ethic qualities of the characters of the works of art. The aim of the third one - perceptual - creative one is to form the skills of transmitting the acquired from the literary works knowledge concerning the moral-ethic concepts into their personal linguistic activity. The fourth stage – the self - consciousness and ability to evaluate their own actions and those of others. Each stage gives the matter of work, methods and means of education.

The formation of moral-ethic knowledge and behaviour also takes place in the process of other kinds of activity where there are situational communicative tasks with the moral and ethical content. Also article considers the living conditions and pedagogical situations that help the child to build coherent phrases, encourage to moral contemplations, promote logical development of thinking operations and the realization of ideological components of the educational function of training; develop thinking, flexibility of mind, concentration, create conditions of mental training. The practical orientation of these tasks is to make a child think about his behaviour and actions, offer the ways of solution of problematic situations and promote the formation of rules and standards of behaviour.

According to the article moral-ethic values are formed in early childhood; they are formed in the process of various kinds of activities throughout their lives. It is also noted that the problem is not resolved fully yet and further investigation is to be done to study the diagnostics of the formation of moral-ethic concepts of senior preschoolers and older preschoolers.

Key words: fiction literature, moral-ethic concepts, moral education (training), moral qualities, moral consciousness, moral values.

УДК 159.922

Варга Вікторія Степанівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

СТРУКТУРА ДОСЛІДЖЕННЯ ЕТНОПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ АДАПТАЦІЇ ДИТИНИ ДО ШКІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті представлено опис етапів емпіричного дослідження стилів виховання різних етносів як основного етнопсихологічного чинника адаптації дитини до шкільного середовища, подається загальна процедура організації дослідження, обґрунтовується комплекс застосовуваних методів і прийомів. Стаття спрямована на дослідження адаптації молодших школярів до шкільного середовища в контексті етнопсихологічних особливостей та на визначення

основних етнопсихологічних чинників, здатних істотно впливати на становлення особистості дитини. Насамперед, аналізувати емоційні психічні стани, невротизованість, тривожність, агресивність, комунікативні проблеми і відповідність поведінкових проявів у шкільному середовищі та ставлення до нього.

Ключові слова: адаптація, етнопсихологічна адаптація, чинники адаптації, процеси адаптації, шкільне середовище, психічні процеси, стилі виховання, гендерні особливості виховання, етнічні особливості виховання, психодіагностика.

Постановка проблеми. У наш час у психологічній науці існує проблема цілісного дослідження етнопсихологічних аспектів адаптації школярів. Перш за все, вона пов'язана із кількісною обмеженістю психологічних методів щодо пристосованості особистості до довколишнього середовища. До того ж, переважна більшість психотехнік не вирішує завдання комплексного дослідження адаптації особистості. Як відомо, остання постає універсальною здатністю особистості гармонізувати свої взаємини зі світом, тобто постійно відновлювати і збагачувати відносини: а) зовнішньо – між власним ментальним досвідом й оточенням; б) внутрішньо – між цілями і результатами, ставленнями і психічними образами, переживаннями і Я-концепцією. Саме ці два аспекти взаємодії особистості із довкіллям дають змогу у повному обсязі дослідити психологічні особливості адаптації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні психологічні чинники адаптації до шкільного середовища можна поділити за критерієм локалізації на зовнішні, що ним задаються, внутрішні. До перших відносяться: норми і правила поведінки; система комунікативних зв'язків у шкільному середовищі. До внутрішніх чинників відносяться: індивідуальні характеристики (біогенні складові); емоційно-вольова структура (особливості афективних проявів і рівень самоконтролю); особливості мотиваційної сфери; самооцінка і самоставлення; ціннісні орієнтації. При наявності значної кількості досліджень чинників і проявів шкільної адаптації ми не знайшли жодного, в якому б доводився зв'язок між конкретними чинниками і проявами. Відзначимо, що такі чинники адаптації до школи як вимоги до виконання провідної діяльності, особливості когнітивної сфери у зв'язку з вище вказаними причинами нами не розглядалися.

З аналізу оброблених досліджень випливає, що більшість вищевказаних внутрішніх чинників адаптації до шкільного середовища дитини першого класу (саме, соціогенних) залежать від більш глибокого чинника – особливостей батьківського впливу, який виявляється у стилі сімейного виховання. Тому, в структурі психологічних чинників, чинник особливостей сімейного виховання є провідним у визначенні характеру процесу адаптації першокласника до школи.

Стилі сімейного виховання дитини в етнічному середовищі являють собою етнопсихологічний чинник її адаптації до шкільного середовища, оскільки саме такими стилями опосередковується її етнічна приналежність. Це означає, що у випадку ускладнень адаптації домінуючі дисфункції у стилях сімейного виховання маргіналізуються специфічно, відповідно до етнічної приналежності сім'ї.

Визначити гендерні особливості сімейного виховного впливу в різних етнічних родинах із дітьми, в яких утруднено адаптацію до шкільного середовища.

Мета статті (постановка завдання) – емпіричне дослідження та обґрунтування діагностичного інструментарію для дослідження етнопсихологічних чинників адаптації дитини до шкільного середовища.

Результати дослідження. Дослідницька робота із дітьми та їхніми батьками тривала протягом трьох років. На *першому етапі* було проведено пілотне дослідження, здійснено підбір методик, адекватних поставленим завданням, їхня апробація на вибірках дітей і батьків українського та угорського етносів. На *другому етапі* вивчався рівень адаптованості дітей-першокласників з різних етносів до шкільного середовища. В основі дослідницької бази були два загальноосвітні навчальні заклади Закарпатської області: Великодоброньська ЗОШ I-III ст. Берегівського р-ну та Анталовська ЗОШ I-III ст. Ужгородського р-ну. Досліджувалися діти, які навчаються у I-му класі, та їхні батьки. У дослідженні взяли участь 169 сімей: із них – 86 угорських, 83 – українських. Усього до обстеження було залучено 338 батьків та 169 дітей. Загалом у дослідженні взяли участь 507 осіб. Враховуючи початок навчального року і труднощі, що виникають у першій місяць навчання, дослідження проводилося в жовтні, листопаді та грудні.

Насамперед аналізувалися емоційні психічні стани, невротизованість, тривожність, агресивність, комунікативні проблеми і відповідність поведінкових проявів у шкільному середовищі, ставлення до нього тощо. Вивчення відбувалося за допомогою психодіагностичних методів, бесід із батьками («Анкета для батьків першокласників»), класними керівниками і шкільними психологами. Результатом даного етапу було виділення із групи першокласників угорського й українського етносів, так званих, проблемних дітей. Серед угорців виявилось проблемних дівчат – 7, хлопців – 13. В українській вибірці проблемних дівчат виявилось 11, а хлопців – 7.

Для уникнення впливу чинника готовності до навчання у школі, при її оцінці ми обирали дітей тільки з високим та середньо-високим рівнем інтелектуальної готовності (наявність основних уявлень про природні і соціальні явища, розвинені форми наочно-образного, наочно-схематичного мислення, творчої уяви, високий рівень доступних узагальнень; фонематичний розвиток та увага); вольова готовність (сформованість певного рівня довільної регуляції поведінки) [2; 3; 5].

Досліджуючи дітей, ми використовували наступні проєктивні методики: «Казка» – Л. Дюсс; тест «Тривожність» – Р. Теммла, М. Доркі, В. Амена; «Паровозик» - С.В. Велієва; «Будинок. Дерево. Людина» - Дж. Буком; «Малюнок сім'ї» - А.Л. Венгер.

Враховуючи особливості змісту та частоту прояву у молодшому шкільному віці, нами було виділено окрему групу негативних психічних станів. До неї було віднесено: стани тривоги, страху, невпевненості. За своїм змістом та походженням вони мають чіткі критерії диференціації та істотні ознаки.

Показник тривоги (методика «Казка») [1] в дітей з обох етносів загалом різної різниці не виявляє, але у проблемних угорських дітей показники негативних психічних станів значно вищі, ніж у проблемних українських дітей (3,32 проти 2,25). Тривожність є суттєво вищою у проблемних дівчат-угорок порівняно із українками (3,71 проти 2,18). Подібну ситуацію із тривожністю спостерігаємо і в результатах за методикою «Дім. Дерево. Людина» (4,29 проти 3,25). Також, значно більш вираженою є тривожність угорських проблемних хлопців (5,09 проти 3,75). Схожу ситуацію маємо із почуттям незахищеності, яке значно більше виявляється в угорських проблемних дітях, як дівчаток (4,71 проти 2,91), так і хлопців (4,27 проти 3,25). З іншого боку, труднощі у спілкуванні в значно більшій мірі притаманні проблемним першокласникам із українських родин (див. табл. 1). У випадку незахищеності, тривожності і труднощів у спілкуванні щодо проблемних дітей у цілому маємо статистично значущу різницю (рівень значущості $b < 0,05$). Відзначимо, що для окремих сукупностей проблемних хлопців і проблемних дівчат з різних етносів ми не маємо можливості застосовувати методи статистичного узагальнення у зв'язку із малим обсягом відповідних вибірок.

Таблиця 1.

Усереднені показники симптомокомплексів емоційної сфери у «проблемних» дітей (за методикою «Дім. Дерево. Людина»)

		Незахищеність	Тривожність	Труднощі у спілкуванні
Угорці	дівчата	4,71	4,29	2,00
	хлопці	4,27	5,09	2,73
	Разом	4,47	4,74	2,58
Українці	дівчата	2,91	3,25	3,45
	хлопці	3,25	3,75	3,75
	разом	2,93	3,47	3,64

На *третьому етапі* було проведено дослідження батьків українського та угорського походження. Визначено специфіку і характерні ознаки їхніх стилів виховання. Також було з'ясовано особливості у вихованні дівчаток і хлопців в українських і угорських родинах. Для дослідження групи батьків та вияву переважаючих стилів виховання та їхнього впливу на процес адаптації дитини до шкільного середовища ми використали методики «Шкала сімейного оточення» Р.Г.Муси та «Аналіз родинних взаємовідносин» Е.Г. Ейдемільера, В.В. Юстіцькіса [4, с. 63 – 90].

За одержаними результатами (за методикою ШСО) можна стверджувати наступне: виявлено суттєві розбіжності в змінах показника рівня контролю в угорських і українських сім'ях. Так, якщо для українських проблемних хлопців даний показник зменшується на 0,75 (тобто контроль знижується), то в сім'ях угорських проблемних хлопців даний показник суттєво збільшується (на 1,4). Схожу ситуацію спостерігаємо й у випадку згуртованості угорських сімей із проблемними і неproblemними хлопцями. В українців цей показник знижується (на 0,5), а в угорців – стає вищим (на 1,3). Показник моральності піддається суттєвим аналогічним змінам як серед проблемних хлопців, так і серед дівчат. В

угорських родинах для проблемних дітей він є досить високим у порівнянні із неproblemними дітьми (різниця у дівчат $-1,0$; у хлопців $-0,3$), тоді як в українських сім'ях із проблемними дітьми спостерігаємо зворотню ситуацію – моральність падає (на 0,78 і 1,05 відповідно). Різниця у змінах показника інтелектуально-культурного розвитку притаманна родинам із проблемними дівчатами. Так, в українських сім'ях він знижується (на 0,74), а в угорських – підвищується (на 0,68). Окремо звертає на себе увагу показник експресивних проявів. Він протилежно змінюється в родинах з різних етносів як у випадку проблемних дівчат, так і у випадку проблемних хлопців. Однак, зміни ці протилежні. Тобто: в угорських проблемних хлопців і українських проблемних дівчат він зростає (на 0,84 і 0,42 відповідно), а в українських проблемних хлопців і угорських проблемних дівчат – навпаки спадає (на 0,9 і 0,6 відповідно).

Отже, можна бачити, що відхилення у родинних взаєминах в угорських і українських проблемних хлопців і дівчат є відносними. Відбувається певна «маргіналізація» сімейних впливів, причому даний процес має явно виражену етнічну специфіку (див. Рис. 1, 2). Показники організації і незалежності для проблемних дітей суттєво відмінні від «нормального» випадку, однак характер змін і в угорських, і в українських сім'ях аналогічний.

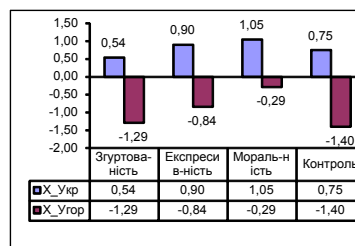

Рис. 1. Відхилення у показниках сімейних взаємин у проблемних хлопців різних етносів

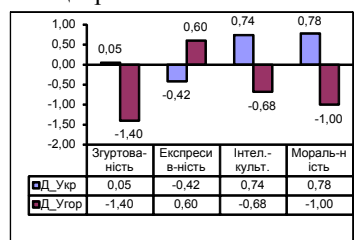

Рис. 2. Відхилення у показниках сімейних взаємин у проблемних дівчат різних етносів

Статистичні методи обробки даних включали методи факторного аналізу та статистичної перевірки значущості емпіричних даних (обробка даних методами багатомірної статистики проводилася в статистичному пакеті SPSS). Факторний аналіз здійснювався за методом головних компонентів з обертанням Varimax Normalized; оптимальна кількість факторів, що виділилися, та їхня статистична значущість перевірялися за критерієм «кам'янистого осипу» Р.Кеттелла. Отримані факторні структури дали можливість увиразнити особливості стилів виховання, притаманних етносам українців та угорців.

Інтерпретація результатів факторного аналізу проводилася на основі групування показників, які мають найбільші вклади в сумарну дисперсію, та відшукування спільної гіпотези, що пояснює статистичну близькість або розбіжність показників, які об'єдналися у фактори.

Висновки факторної процедури за результатами дали підстави для порівняльного аналізу стилів виховання українців та угорців.

Було побудовано п'ятифакторну структуру, в якій п'ять головних компонентів є статистично стійкими. Максимальні коефіцієнти факторних навантажень зберігають свою факторну структуру, хоча не зовсім однакові за значеннями. Запропонована структура диференціює суттєві когнітивні аспекти характеристик психологічних стилів виховання українських і угорських батьків. Сумарна дисперсія за результатами факторного аналізу дорівнює: у вибірці з українських родин – 53,9%, з угорських – 60,4%.

Загальні факторні моделі стилів виховання в угорських і українських сім'ях подана у таблицях 2 і 3.

Таблиця 2.

Факторна модель стилів виховання в українських сім'ях

Фактор	Внесок у загальну дисперсію (%)
згуртованість і організованість – недостатність вимог-обов'язків	15,5
підорядкована позиція батьків	10,7
перевага жіночих якостей	10,6
нерозвиненість батьківських почуттів	9,1
конструктивність	8,1

Таблиця 3.

Факторна модель стилів виховання в угорських сім'ях

Фактор	Внесок у загальну дисперсію (%)
нестійкість стилю виховання	16,6
емоційне відторгнення дитини	12,8
конструктивність	12,1
інфантильність	10,6
Суворість	8,2

Перший фактор визначає два протилежних стилі виховання в українських сім'ях. Природності, гармонійності, організованості й упорядкованості взаємин із дитиною протиставляється недостатність уваги, вимог і захисту з боку батьків. *Другий фактор* характеризує стиль, в якому батьки «не відчують права» вимагати чи карати дитину, потурають її потребам. *Третій фактор* представляє традиціоналістський підхід у вихованні таких якостей, які притаманні «справжній дівчинці». Зокрема це слухняність, залежність, несамостійність. Дівчинці зазвичай приділяється надмірно уваги, де суворі заборони поєднуються із мінімумом покарань. *Четвертий фактор* можна характеризувати як порушення у вихованні, які пов'язані з невмінням батьків проявляти власні почуття до дитини, надмірністю чи недостатністю вимог-заборон, страхом втрати дитини, залучення дитини до подружніх конфліктів тощо. *П'ятий фактор* ми характеризуємо як конструктивний. Він пов'язаний із орієнтацією батьків у вихованні дитини на моральні й етичні цінності, досягнення, інтелектуально-культурний розвиток.

У стилях виховання угорських родин було виділено наступні фактори. Домінантою у виховному впливі в угорських сім'ях є нестійкість, яка відображена у *першому факторі*. Тут поєднуються надмірність вимог-заборон, недостатність вимог-обов'язків, потурання потребам дитини. В основі – різка зміна прийомів виховання від надмірної суворості до ліберальності.

Другий фактор характеризує нерозвиненість батьківських почуттів, обов'язків. Тут відбувається поєднання ігнорування потреб дитини, проєкції на неї власних небажаних якостей, страху втратити дитину. *Третій фактор* ми визначили як конструктивність, що ґрунтується на турботі і повазі до усіх членів родини. Основний прийом виховання дитини – заохочування, а не покарання. Характеризується даний стиль згуртованістю, орієнтацією на досягнення, незалежність, мінімальність санкцій, заохоченням у прояві почуттів. *Четвертий фактор* можна назвати інфантильність як стиль виховання. Він виявляється у баченні в дитині максимально несамостійної людини і пов'язується із розширенням батьківських почуттів, нехтуванні моральними аспектами чи, навіть, надання переваги аморальним діям. Зазвичай, у таких сім'ях один з батьків ігнорує дорослішання дитини, заохочує інфантилізм, як запоруку власної затребуваності. Для нього дитина «ще зовсім маленька» та потребує значної участі, уваги в усіх справах. *П'ятий фактор* визначено як суворість у взаєминах із дитиною. У цьому випадку батьки орієнтуються на перевищені вимоги до дитини і, відповідно, перебільшені покарання. Досить часто можливості дитини не відповідають заданим батьками вимогам, тому підвищують ризик психологічної травмизації.

Аналізуючи та порівнюючи результати дослідження українських та угорських батьків, слід відзначити, що для обох етносів є характерним «конструктивність» у вихованні. Напевне, конструктивний стиль виховання можна визначити як найбільш сприятливий для розвитку дитини. Проте він має свої особливості прояву в двох групах. Так, для українців більшого значення набувають морально-етичні аспекти сімейної взаємодії, у той час як для угорців – згуртованість, за якою криється взаємна турбота та відчуття приналежності до родини. Українці зорієнтовані на інтелектуально-культурний розвиток сім'ї, угорці його нівелюють, не визнаючи за цінність, важливу для родини. Серед пріоритетів українських батьків є активний відпочинок усією сім'єю, для угорців важливіша емоційно-чуттєва атмосфера в родині.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

У результаті проведеного аналізу емпіричним дослідженням виявлено, що наявність значної кількості негативних психічних станів у молодших школярів є першопричиною ускладнень у процесі адаптації особистості першокласника. Ці зміни мають етнопсихологічну специфіку. А саме, українським школярам більш властиві: порушення процесу спілкування, деструктивні зміни у взаємовідносинах з іншими (опозиційність, негативізм, нонконформізм або абсолютний конформізм). Тоді як діти з угорських сімей є більш тривожними і відчують більшу незахищеність, що виявляється у страху школи, зниженні статусного положення в межах дитячого колективу, ізолюваності тощо. Дані особливості обумовлені різними типами деструктивних сімейних впливів, які знайшли відображення у відповідних стилях виховання.

Список використаних джерел

1. Вєлиєва С. В. Диагностика психических состояний дошкольного возраста : Учебно-методическое пособие / Светлана Витальевна Вєлиєва. – СПб. : Речь, 2007. – 240 с.
2. Венгер А. Л. Психологическая готовность ребенка к школе / А.Л. Венгер // Вопросы психологии. – 1984. – № 4. – С. 39 – 41.
3. Венгер А. Л. Психологические рисуночные тесты : Иллюстрированное руководство / Александр Леонидович Венгер. – М. : Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2005. – 159 с.
4. Эйдемиллер Э. Г. Семейный диагноз и семейная психотерапия / Эдмонд Георгиевич Эйдемиллер, Игорь Валерьевич Добряков, Ирина Михайловна Никольская – СПб. : Речь, 2007. – 352 с.
5. Эльконин Д. Б. Психология личности и деятельности дошкольника / Д. Б. Эльконин / Под ред. А. В. Запорожца, Д. Б. Эльконина. – М. : Просвещение, 1965. – 248 с.

В статье представлено описание этапов эмпирического исследования стилей воспитания различных этносов как основного этнопсихологического фактора адаптации ребенка к школьной среде, подается общая процедура организации исследования, обосновывается комплекс применяемых методов и приемов. Статья направлена на исследование адаптации младших школьников к школьной среде в контексте этнопсихологических особенностей и на определение основных этнопсихологических факторов, способных существенно влиять на становление личности ребенка. Прежде всего, анализировать эмоциональные психические состояния, невротизованность, тревожность, агрессивность, коммуникативные проблемы и соответствие поведенческих проявлений в школьной среде и отношение к нему.

Ключевые слова: адаптация, этнопсихологическая адаптация, факторы адаптации, процессы адаптации, школьная среда, психические процессы, стили воспитания, гендерные особенности воспитания, этнические особенности воспитания, психодиагностика.

The article describes the stages of empirical research of family upbringing styles in different ethnic groups as the main factor of ethno-psychological adaptation of the child to the school environment, it describes the general procedure of investigation and substantiates the complex of the methods and techniques.

The article aims to study the adaptation of younger school children to the school environment in the context of ethno-psychological characteristics and to determine the major ethno-psychological factors that can significantly influence the formation of the child's personality. Firstly, we analyze emotional mental states, neurotic features, anxiety, aggression, communication problems and behavioral manifestations in compliance with the school environment and attitude. Number of negative mental states in primary school children is the root that causes complications in the process of their individual adaptation. These changes ethnopsychologically specify. Particularly for the schoolchildren it is more common to experience the disruption of communication, destructive changes in relationships with others (opposition, negativism, non-conformism or absolute conformism). While other kids are more anxious and feel greater insecurity that results in fear of school, lower status position within children's community, isolation and so on. These are caused by different types of destructive influences of family, which is reflected in the style of education.

Key words: adaptation, ethno-psychological adaptation, adaptation factors, processes of adaptation, school environment, mental processes, parenting style, gender differences in education, ethnic characteristics of education, psycho-diagnostics.

УДК 159.922.8

Воронова Ольга Юрійвна,
старший викладач,
Мукачівський державний університет

ПОВЕДІНКОВО-ОЦІННИЙ КОМПОНЕНТ У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

У статті розглядається рефлексія педагога як складова частина його професійної діяльності. Показаний аналіз дослідження з даної проблеми. Проаналізовано поведінково-оцінний компонент професійної рефлексії педагога-вихователя. Представлені методики для дослідження даного компоненту: методика ДМВ Л.Н. Собчик та методика визначення «Рівня суб'єктивного контролю» Є.Ф.Бажин. Вибірку склали студенти спеціальності «Дошкільна освіта». Представлені результати емпіричного дослідження. Проаналізовані особливості трансформації рефлексії майбутніх педагогів-вихователів у процесі професійної підготовки. На основі дослідження зроблено висновок про важливість формування даного компоненту у структурі професійної рефлексії майбутніх вихователів.

Ключові слова: рефлексія, поведінково-оцінний компонент, домінування, міжособистісні відносини, самовдосконалення.

Постановка проблеми. Сучасне соціально-економічне та політичне життя нашої країни породжує проблеми не тільки економічного та політичного характеру, але й соціального. Одне із них – питання виховання та навчання дітей у сучасних умовах, які

постійно змінюються. Важко не погодитися з думкою багатьох науковців та практиків: сучасним дітям потрібні сучасні педагоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Цілий ряд робіт